

A1. Από το παραπάνω κείμενο να γράψετε στο τετράδιό σας τη μετάφραση του αποσπάσματος: «*Ἀνάλογον. . . ἀκολουθοῦσιν αἱ ἕξεις*».

Μετάφραση

Με ανάλογο τρόπο και οι οικοδόμοι και όλοι οι άλλοι (τεχνίτες). Δηλαδή χτίζοντας με καλό τρόπο σπίτια θα γίνουν καλοί οικοδόμοι, όμως χτίζοντας με κακό τρόπο, κακοί. Γιατί, αν δεν ήταν έτσι τα πράγματα, καθόλου δεν θα χρειαζόταν ο δάσκαλος, αλλά όλοι θα ήταν καλοί ή κακοί από τη γέννησή τους.

Το ίδιο λοιπόν συμβαίνει και με τις αρετές· δηλαδή κάνοντας όσα συμβαίνουν στις συναλλαγές μας με τους άλλους ανθρώπους γινόμαστε άλλοι δίκαιοι και άλλοι άδικοι, κάνοντας όμως όσα έχουν μέσα τους το στοιχείο του φόβου και συνηθίζοντας να αισθανόμαστε φόβο ή θάρρος, άλλοι γινόμαστε ανδρείοι και άλλοι δειλοί. Το ίδιο συμβαίνει και με όσα έχουν σχέση με τις επιθυμίες και με την οργή (μας)· άλλοι δηλαδή γίνονται σώφρονες και πράοι, ενώ άλλοι ακόλαστοι και οργίλοι, άλλοι με το να συμπεριφέρονται σ' αυτά με αυτόν τον συγκεκριμένο τρόπο και άλλοι με εκείνο τον τρόπο. Και με έναν λόγο λοιπόν από όμοιες ενέργειες διαμορφώνονται τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα μας. Γι' αυτό πρέπει να προσδίδουμε μια ορισμένη ποιότητα στις ενέργειές μας· γιατί σύμφωνα με τις διαφορές αυτών διαμορφώνονται και τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα μας.

B1. Να προσδιορίσετε το περιεχόμενο των υπογραμμισμένων λέξεων ή φράσεων στις παρακάτω προτάσεις:

α. *«καὶ διαφέρει τούτῳ πολιτεία πολιτείας ἀγαθὴ φαύλης»*

Οι νομοθέτες, κατά τον Αριστοτέλη, επιδιώκουν, όσο εξαρτάται από αυτούς, να «εθίσουν» τους ανθρώπους στην αρετή. Επομένως, θεωρητικά τουλάχιστον, όλα τα πολιτεύματα μπορούν να θεωρηθούν καλά. Αυτό σημαίνει ότι τόσο οι νομοθέτες όσο και τα πολιτεύματα κρίνονται όχι από τις προθέσεις τους (αφού αναγνωρίζει σε όλους καλές προθέσεις) αλλά από το αποτέλεσμα τους (τελεολογικός συλλογισμός). Αγαθός λοιπόν νομοθέτης είναι εκείνος που ανταποκρίνεται στην ευθύνη του και πετυχαίνει το σκοπό του, να ασκηθούν δηλαδή οι πολίτες πετυχημένα στην αρετή, να ευδοκιμήσουν ηθικά και να γίνουν καλύτεροι. Αντίστοιχα, φαύλος νομοθέτης είναι εκείνος που δεν κατορθώνει να υλοποιήσει τις αγαθές προθέσεις του, που δεν ασκεί τόσο πετυχημένα τους πολίτες στην κατάκτηση της αρετής.

Με το ίδιο σκεπτικό επισημαίνει και τα χαρακτηριστικά του «φαύλου» πολιτεύματος. Πρώτα πρώτα πρέπει να επισημανθεί ότι «φαύλο» πολίτευμα δεν είναι το κακό, το ευτελές, το ασήμαντο αλλά το λιγότερο καλό, το κατώτερο. Κατά τον Αριστοτέλη λοιπόν κριτήριο για τη «φαιλότητα» ενός πολιτεύματος είναι η αποτελεσματικότητά του και όχι τα χαρακτηριστικά του και οι προθέσεις του νομοθέτη που το συνέταξε, αφού εξ ορισμού για όλα τα πολιτεύματα οι προθέσεις αυτές είναι αγαθές. «Φαύλο» πολίτευμα είναι εκείνο που έχει περιορισμένη αποτελεσματικότητα στην εγκαθίδρυση της ηθικής τάξης, εκείνο που δε βοήθησε αρκετά τους πολίτες να κατακτήσουν με τη δική του καθοδήγηση την αρετή όσο γίνεται περισσότερο.

β. «καὶ διὰ τῶν αὐτῶν καὶ γίνεται πᾶσα ἀρετὴ καὶ φθείρεται»

Η «γένεση» και η «φθορά» είναι δύο έννοιες που αποτελούν θεμελιώδες αντιθετικό ζεύγος από τότε που άρχισε να διατυπώνεται η φιλοσοφική σκέψη. Και τα δύο αυτά μέλη της αντίθεσης έχουν στην ενότητα αυτή άμεση σχέση τόσο με τον εθισμό όσο και με την ηθική πράξη.

Ο Αριστοτέλης τόνισε ήδη ότι τις ηθικές αρετές τις αποκτούμε, αφού ενεργήσουμε πρώτα, δηλαδή με την άσκηση και τον εθισμό, όπως μαθαίνουμε μια τέχνη. Στην ενότητα αυτή, κάνοντας χρήση του αντιθετικού ζεύγους «γίνεται - φθείρεται», θέλει να υπογραμμίσει ότι τόσο η «γένεση» όσο και η «φθορά» κάθε αρετής (και τέχνης) έχουν την ίδια αρχή και γίνονται με τα ίδια μέσα. Εκείνο δηλαδή που έχει κυρίως σημασία είναι η άσκηση και ο εθισμός, η ποιότητα των ενεργειών του ανθρώπου, οι καλοί και οι κακοί τρόποι δράσης και συμπεριφοράς. Ανάλογα μ' αυτούς δημιουργούνται οι καλές ή κακές συνήθειες, που διαμορφώνουν και τις ηθικές αρετές. Γι' αυτό ακριβώς και έχει μεγάλη σημασία ο τρόπος με τον οποίο θα συνηθίσουμε να ενεργούμε από τη νεανική ηλικία.

γ. «ἐκ τῶν ὁμοίων ἐνεργειῶν αἱ ἕξεις γίνονται»

Με τη φράση του αυτή ο Αριστοτέλης συνοψίζει όσα ανέφερε λίγο πριν με τα αντιθετικά ζεύγη των αρετών και των «κακιών»: Η καθημερινή, συνεχής και αδιάλειπτη συναλλαγή μας με τους ανθρώπους είναι που μας κάνει δίκαιους, όπως η αδιάλειπτη άσκησή μας να μένουμε θαρραλέοι μπροστά στους κινδύνους μάς κάνει ανδρείους. Φυσικά, με τον ίδιο τρόπο γινόμαστε και άδικοι ή δειλοί.

Το συμπέρασμα από αυτά τα παραδείγματα είναι ότι οι ιδιότητες που αποκτούμε (οι έξεις), και οι καλές και οι κακές, είναι αποτέλεσμα της επανάληψης όμοιων ενεργειών, είναι απότοκες του ότι πολλές φορές ενεργούμε «οὕτως ἢ οὕτως». Σύμφωνα, εξάλλου, και με τον σύγχρονο ορισμό, «έξη» είναι η ιδιότητα (ικανότητα, συνήθεια, διάθεση, εξοικείωση) που αποκτήθηκε με την επανάληψη μιας πράξης ή με τη συνεχή επίδραση του ίδιου παράγοντα.

Ενεργώντας κάποιος στις καθημερινές του συναλλαγές με γενναιότητα ή δειλία, με δικαιοσύνη ή αδικία, με πραότητα ή οργή γίνεται αντίστοιχα γενναίος ή δειλός, δίκαιος ή άδικος, πράος ή οργίλος. Είναι επομένως φανερό ότι η ποιότητα των ενεργειών (και της συμπεριφοράς) καθορίζουν σε μέγιστο βαθμό και την ποιότητα των μόνιμων στοιχείων του χαρακτήρα μας, τα οποία με τη σειρά τους καθορίζουν και την ποιότητα των ηθικών αρετών.

B2. «Οὕτω δὴ . . . οὕτωςί»: Στηριζόμενοι σε αναφορές του αποσπάσματος αυτού να παρουσιάσετε α) τη συλλογιστική πορεία που ακολουθεί ο Αριστοτέλης (μονάδες 3) και β) τον τρόπο τεκμηρίωσης της άποψής του (μονάδες 12).

Στην προηγούμενη ενότητα ο Αριστοτέλης ξεκινώντας από μια γενική διατύπωση για τη «γένεση» και τη «φθορά», με δύο παραδείγματα κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι άνθρωποι ανάλογα με τον τρόπο με τον οποίο μαθαίνουν κιθάρα ή χτίζουν σπίτια, γίνονται και καλοί ή κακοί στις τέχνες.

Στην ενότητα αυτή, ακολουθώντας την **αναλογική συλλογιστική μέθοδο**, διατυπώνει την άποψη πως ό,τι συμβαίνει με τις τέχνες συμβαίνει και με τις αρετές (*οὕτω δὴ...*), δηλαδή οι καλοί ή κακοί τρόποι δράσης και συμπεριφοράς δημιουργούν καλές ή κακές συνήθειες. Η διαδικασία, επομένως, για την απόκτηση των ηθικών αρετών ακολουθεί την εξής πορεία:

Καλοί ή κακοί τρόποι δράσης ή συμπεριφοράς > καλές ή κακές συνήθειες > απόκτηση ή όχι ηθικών αρετών.

Όπως λοιπόν ένας τεχνίτης γίνεται γνώστης της τέχνης του με τις συνεχείς ασκήσεις, τη διδασκαλία και τον εθισμό, έτσι και ο κάθε άνθρωπος αποκτά την αρετή επαναλαμβάνοντας «όμοιες ενέργειες». Ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζει ο καθένας τον ίδιο τον εαυτό του, τις επιθυμίες και τις ορμές του, καθορίζει και τον χαρακτήρα του («Ὅμοίως δὲ καὶ τὰ περὶ τὰς ἐπιθυμίας ἔχει καὶ τὰ περὶ τὰς ὀργάς»). Αν

μαθαίνει να τιθασεύει τις επιθυμίες και τις ορμές του, γίνεται δίκαιος, συνετός και πρᾶος, αν όχι, γίνεται άδικος, ασύδοτος και «οργίλος» («οἱ μὲν γὰρ σῶφρονες καὶ πρᾶοι γίνονται, οἱ δ' ἀκόλαστοι καὶ ὀργίλοι, οἱ μὲν ἐκ τοῦ οὕτως ἐν αὐτοῖς ἀναστρέφονται, οἱ δὲ ἐκ τοῦ οὕτως»).
 Γίνεται ἔτσι φανερό πως οἱ ὅμοιες αὐτές ἐνέργειες πρέπει νὰ ἔχουν κάποια ποιότητα, ὥστε ἡ ἐπανάληψη τῆς ἠθικῆς πράξης νὰ βοηθήσει τὸν ἄνθρωπο νὰ διαμορφώσει τὰ μόνιμα στοιχεῖα τοῦ χαρακτήρα του, τὶς ἕξεις.

Όλες οι ερωτήσεις περιέχονται αυτούσιες στο βιβλίο που διδάσκεται στο Φροντιστή-ριό μας «Αριστοτέλη Ηθικά Νικομάχεια – Πολιτικά» του Δημήτρη Πασχαλίδη (B1α και B1β, σελ. 63 – B1γ, σελ. 79 και B2, σελ. 78).

B3. (Από την ενότητα «Ο Αριστοτέλης στην Ακαδημία του Πλάτωνα: ...»)
 [«Ένας τέτοιος λόγιος τον οποίο είχε την τύχη να συναντήσει ο Αριστοτέλης στην Ακαδημία .... (τέτοια ήταν κατά βάση η ψυχοσύνθεση του Πλάτωνα)].

B4.

γηγενής: γινόμενον, γίνεται, γίνονται, ἐγένοντο, γινόμεθα

ἔσθλος: ἐστίν, ἔσονται

μισαλλοδοξία: συναλλάγμασι

δέος: δειλοί

στρεβλός: ἀναστρέφονται

Γ1. ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Νομίζω, είπα εγώ, πως λες (παρουσιάζεις) ικανοποιητική απόδειξη¹, ότι δεν είναι αυτή η τέχνη των λογογράφων εκείνη που, αν την αποκτούσε κάποιος, θα μπορούσε να είναι ευτυχισμένος. Και όμως εγώ φανταζόμουν ότι κάπου εδώ θα φανεί η επιστημονική γνώση, την οποία από καιρό² βέβαια αναζητούμε. Και πράγματι και οι άνθρωποι αυτοί, οι λογογράφοι, όταν τους συναναστρέφομαι, μου δίνουν την εντύπωση, Κλεινία, ότι είναι εξαιρετικά σοφοί, και η ίδια η τέχνη τους (ότι είναι) κάποια θαυμάσια (θεσπέσια) και υψηλή. Και όμως δεν είναι καθόλου παράξενο· γιατί πράγματι είναι μέρος της τέχνης των μάγων (εξορκιστών, γητευτών) και λίγο κατώτερη από εκείνη. Γιατί η τέχνη των μάγων είναι γήτεμα³ των εχιδνών και των σφαλαγγιών (= είδος ιοβόλου αράχνης) και των σκορπιών και άλλων άγριων θηρίων

και ασθενειών, ενώ (η τέχνη των λογογράφων) τυχαίνει να είναι γήτεμα⁴ και ανακούφιση (παρηγοριά) των δικαστών και των βουλευτών και κάθε πλήθους λαού.

1. Μου φαίνεται αρκετά πειστική η απόδειξη που έδωσες..., 2. από ώρα, 3. ή: γητεύει τις οχιές και τα σφαλάγια..., 4. ή: να γητεύει και να ανακουφίζει τους δικαστές ...

Γ2. Να γράψετε στο τετράδιό σας τον τύπο που ζητείται για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις:

ἔφην: **φάτε**

κτησάμενος: **ἐκτῶ**

τις: **τινῶν**

εὐδαίμων: **ῶ εὐδαιμον**

ᾧμην: **ᾧήθη**

φανήσεσθαι: **πεφάνθω**

πάλαι: **παλαίτερον**

κήλησις: **ῶ κήλησι**

τυγχάνει: **τύχοιεν**

οὔσα: **ἔσομέναις**

Μονάδες 10

Γ3.α. Να γίνει πλήρης συντακτική αναγνώριση των παρακάτω τύπων:

μοι (το πρώτο του κειμένου): δοτική προσωπική (του κρίνοντος προσώπου). [Το σχολικό συντακτικό την αναφέρει ως απλή δοτική προσωπική].

εὐδαίμων: κατηγορούμενο του υποκειμένου (τις) του συνδετικού ρήματος **εἶη**.

ἦν (το δεύτερο του κειμένου): αντικείμενο του ρήματος **ζητοῦμεν**.

ἐκείνης: γενική συγκριτική από το συγκριτικό επίθετο **ὑποδεεστέρα**.

οὔσα: κατηγορηματική μετοχή από το τυγχάνει, συνημμένη με το υποκείμενο του ρήματος (τυγχάνει: ἡ τῶν λογοποιῶν τέχνη).

μονάδες 5

Γ3.β. «**κτησάμενος**»: υποθετική μετοχή συνημμένη με το υποκείμενο **τις** του ρήματος (**εἶη**). Λειτουργεί ως υπόθεση στον λανθάνοντα υποθετικό λόγο με απόδοση το:

εὐδαίμων ἂν εἶη. Αναλύεται σε υποθετική πρόταση **εἰ κτήσασαί τις** με απόδοση «**εὐδαίμων ἂν εἶη (τις)**» και ο υποθετικός λόγος δηλώνει την **απλή σκέψη του**

λέγοντος (Υπόθεση: $\epsilon\iota + \epsilon\upsilon\kappa\tau\iota\kappa\acute{\eta} >$ Απόδοση: $\delta\upsilon\eta\eta\tau\iota\kappa\acute{\eta} \epsilon\upsilon\kappa\tau\iota\kappa\acute{\eta}$). Η ανάλυση της μετοχής γίνεται με βάση την εκφορά της απόδοσης.

Μονάδες 10

Τις απαντήσεις επιμελήθηκε ο καθηγητής του Φροντιστηρίου μας Δημήτρης Πασχαλίδης

